

Tóth György-életútinterjú

Készítette: Rozsonits Tamás

A beszélgetés időpontja: 2020. október 9., Budapest, Újbuda központ

Szerkesztett, tömörített, kiegészített, lábjegyzetelt változat.

Rozsonits Tamás:

Mikor és hol született?

Tóth György:

Echte budapesti vagyok, itt születtem 1950. március 2-án. Édesanyám pusztacsaládi, édesapám pedig vecsési. Budapesten találkoztak az Egyetemi Nyomdában. A háború után édesapám a Tok és Díszmú Szövetkezethél lett könyvelő. Testvérem nincsen, egyke vagyok, annak minden jó és főleg rossz oldalával.

Rozsonits Tamás:

Mi a jó és mi a rossz ebben?

Tóth György:

Az a jó, hogy én vagyok az egyetlen unoka, és ami ezzel jár, ezen kívül nagyon elkényeztettek, ami nem biztos, hogy jó volt. Mindegy, túléltem a gyerekkort. Nagyon szép emlékeket őrzök ezekről az évekről, bár a szüleim nem voltak gazdagok, sőt: albérletben laktak a XII. kerületi Greguss utcában. Két barátom volt abban a házban, az egyikük sajnos már nem él, a másikkal a mai napig jó a kapcsolatom. Három éves voltam, amikor megismertem, ő pedig öt. Együtt nőttünk fel, és havonta egyszer mostanában is találkozunk. Öt éve volt egy súlyos szívműtetem, akkor a faltól kellett visszajönnöm, az tényleg átrázta az agyamat. Akkor volt időm belső önvizsgálatra is, átértékeltem sok mindent.

Rozsonits Tamás:

Milyen kisgyerek voltál?

Tóth György:

Élénk és elülős is. Az volt a legjobb a gyermekkoromban, hogy nem volt televízió. Tinédzserként olyan szerencsém volt, hogy akadtak barátaim, akik kintől kaptak lemezeket, ezáltal mi a progresszív rockzenén nőttünk fel. Them,¹ Yardbirds,² Kinks,³ Rolling Stones,⁴ Animals.⁵ Az *Oxfordi gyilkosságok* című televíziós sorozat pontosan visszaadja ennek a kornak a hangulatát. A hatvanas években játszódik, és nem sokban különbözik attól, ami itthon uralkodott akkor, csak a minőség más. Például: a sorozatbeli nyomozó nézi a tévét 1966-ban, és pontosan úgy kell szaladgálnia a jobb vétel miatt a lakásban, mint nálunk, Magyarországon. Ezekből az apróságokból leveszi az ember, hogy akkoriban ott sem kolbászból volt a kerítés, csak valahogy mégis más volt. Vagy az egyik kedvenc könyvem, amit mindenkinek el

¹ 1964-ben alakult északír rockzenekar.

² 1963-ban alakult angol rockzenekar.

³ 1964-ben alakult angol rockzenekar.

⁴ 1962-ben alakult angol rockzenekar.

⁵ 1962-ben alakult angol együttes.

kellene olvasni, hogy megértse a kor, Keith Richards *Élet*⁶ című kötete. Abban benne van ez az egész. Annál többet nem lehet elmondani.

Rozsonits Tamás:

Jártál óvodába?

Tóth György:

Nem, mert édesanyám otthon volt. Később kiderült az iskolában, hogy az osztály fele nem járt óvodába. Akkoriban a családok egy része még megengedhette magának, hogy a feleségek ne dolgozzanak. Nálunk ez úgy alakult, hogy édesapám amatőr fotós volt, hétvégén elmentek anyámmal „röhögős” képeket készíteni, ami azt jelentette, hogy például újszülötteket fotóztak. Én meg addig mentem a nagyszülőkhöz.

Rozsonits Tamás:

Milyen géppel fotózott édesapád?

Tóth György:

Egy szovjet gyártmányú Zorkijjal.⁷ Azért azzal, mert 1945-ben a Vörös Hadsereg elkobozta a Leica⁸ fényképezőgépét. Otthon nagyított. Háromévesen én már tudtam, mi a hívó, a víz, a fixír feladata. Anyám nagyított, apám hívta elő a képeket, én meg a sor végén tunkoltam a papírt. Láttam a folyamatot. A vegyszerek szaga a mai napig az orromban van. Sok gyerek volt a környéken, közel volt a Kis-Sváb-hegy, mehettünk játszani, nem kellett féltetni bennünket, mint a mai gyerekeket. Alig volt forgalom, az úttesten is lehetett focizni.

Rozsonits Tamás:

Melyik tantárgyakat szeretted az iskolában?

Tóth György:

A rajzot és a történelmet, habár utóbbit két oldalról kaptam: volt a tananyag, és volt az, amit otthon meséltek nekem. Rengeteg könyvünk volt, hiszen apám az Egyetemi Nyomdában dolgozott a háború előtt. A szüleim engedték, hogy bármilyen könyvet levehessek a polcra. Nem tiltottak semmit. Művészeti albumokat is lapozhattam, amelyek tele voltak aktokkal. Olyan könyveket is olvastam, amit nem tanítottak az iskolában. Indexen tartott szerzőktől is. Volt egy teljes Tormay Cécile⁹-sorozatunk, pár könyvét olvastam. 1956-ban a házunkból sokan disszidáltak, páran a nagyobb gyerekek közül is. Aztán jött az általános iskola, a Csaba utca-Városmajor sarkán, oda jártam nyolc évig. Azokban az években és a későbbi évtizedekben szürkévé tették az embereket. Nem kívülről, hanem belülről és marhára vigyáztak rá, hogy senki ne legyen színes. Ez csak lassan kezdett változni. Itt jön be a képbe nálam a Sirius és sok minden más.

Rozsonits Tamás:

Budapesti kisfiúként hogyan élted meg a vidéki nyaralásokat, például Pusztacsaládon?

⁶ Keith Richards: *Élet*, Cartaphilus, Budapest, 2011, 2019.

⁷ Szovjet fényképezőgép-márka.

⁸ Világhírű német fényképezőgép márka.

⁹ Tormay Cécile (1875–1937) író, műfordító.

Tóth György:

Nagyon szerettem őket! Ott kezdődik, hogy meg tudtam különböztetni a libát a kacsától meg a kakast a tyúktól. Ez nevetségesnek tűnik, de a pesti gyerekeknek nem az. Arra is emlékszem, hogy Pusztacsaládon 1961-ben vagy 1962-ben téeszésítettek.¹⁰ Előtte a nagyapámnak még volt lova és született kiscsikó is. Amikor itatta őket az udvaron, be kellett mennem a házba. Nem engedett a kiscsikó közelébe, nehogy az anyja megtámadjon. Olyan rétest a mai napig nem ettem, mint amelyet a nagymamám sütött a kemencében. A házukkal szemben állt a focipálya, az ottani gyerekek engem úri leszármazottnak hittek, mert volt tornacipőm. Ők meztláb rúgták a labdát. Nagyon jól éreztem ott magamat mindig, friss volt a levegő.

Iskolás koromban édesanyám elvitt a Vasasba a Pasaréti útra, ahol vívni tanultam. Nagyon szerettem. Aztán romlottak a jegyeim – előfordul az ilyen –, és a nagyokos tanárnő megkérdezte anyámtól, hogy mit szeretek a legjobban, mire ő: vívni. A tanárnő erre azt mondta: akkor tiltsa el! Ezután egy hónapig nem vitt le edzésre anyám, és apám rákérdezett, hogy ennek mi az oka. Ezen annyira összevesztek, hogy majdnem elváltak. Akkor voltam a dackorszakban, és nem mentem soha többé. Évekig hívtak vissza, de nem. Most már nagyon sajnálom, de így hozta az élet. Általános után a Kossuth Lajos Közgazdasági Technikumba kerültem. Nem nagyon fülött hozzá a fogam, de oda vettek fel. Elvégeztem, de akkoriban egymást érték ott a balhék. Sorba rúgták ki a hapsikat, még egy év és én is röptültem volna. Mint minden suliban, itt is működött egy ifjúsági klub, ahol mindenfélét lehetett csinálni. Baromi rossz gyerekek voltunk, ennek ellenére ketten elvállaltuk, hogy szervezünk egy estet a beatról és a rockról – talán harmadikosok lehettünk. A barátaim hozták a zenét, állati sok Yardbirds szólt. Akkor jelent meg az *Üvöltés*¹¹ című antológia, ebből egy-két verset betanítottunk pár lánnyal. Szombaton volt a klubest, hétfőn reggel már a szőnyeg szélén álltunk az igazgatói irodában. Indoklás nélkül kaptunk egy-egy igazgatói intőt. Nem nagyon hatott meg minket, kifele menet összenéztünk a haverommal és jót röhögtünk. Akkoriban ugyanazokat hallgattuk és olvastuk, mint például az angol fiatalok, csak őket nem vágta érte hátba. Ennyi a különbség.

Rozsonits Tamás:

Milyen könyvek és filmek hatottak rád?

Tóth György:

A hatvanas években elképesztő filmeket forgattak! A *Nagyításnak*¹² egymás után három előadására vettünk jegyet. Két percért: a Yardbirds miatt. Aztán az *Easy Rider*.¹³ Elevenünkbe vágott abban az életkorban. A zenéje? Soha nem felejttem el, amikor mennek át a hídon és Jimi Hendrix¹⁴ énekel. „*If six was nine.*” Aztán jött a számomra legnagyobb: Tarkovszkij. Az *Andrej Rubljov*.¹⁵ Az akkorát ütött, mint a Traffic budapesti koncertje. Annak a filmnek borzalmas mélységei vannak. Abból a

¹⁰ Termelő Szövetkezet

¹¹ *Üvöltés – vallomások a beat-nemzedékről*, Európa, Budapest, 1966.

¹² Michelangelo Antonioni filmjét 1966-ban mutatták be.

¹³ Az 1969-ben bemutatott filmdrámát Dennis Hopper rendezte, főbb szerepeit Peter Fonda, Jack Nicholson és Dennis Hopper alakították.

¹⁴ Jimi Hendrix (1942–1970) amerikai gitáros, énekes.

¹⁵ Az orosz filmrendező, Andrej Tarkovszkij 1966-ban bemutatott filmje.

filmből szakmát lehet tanítani. Ami vagy benned van, vagy nincs. Ha nincs, akkor nem lehet elsajátítani.

Később sem hazudtoltam meg önmagamat, a fotográfiában sem. Soha nem készítettem szépelt képeket a rendszerről. 1968-ban érettségiztem, el tudod képzelni azt a hangulatot? Az egész évet. Egyébként nekem hatvannyolc nem Párizs, hanem Prága. Sajnos, nem tanultam nyelveket, viszont rengeteg magyarra fordított könyvet elolvastam, akárcsak Bob Dylan-¹⁶ vagy a Rolling Stones dalszövegeit. Bob Dylan óriási költő! 1971-ben, amikor hazajöttek Ausztráliából, megkérdeztem Orszáczky Jackie-t,¹⁷ hogy miért angolul énekel. Azt mondta: „Azért Gyuri, mert ennek a zenének az angol a nyelve.” Rengeteg felvételt őrzök a Syriustól.¹⁸ Hivatalos- és kalózzanyagokat egyaránt. Gyűjtöm. A mi generációk igazi *Üvöltése* szerintem a Syrius volt. Vannak felvételeim, amelyeket a Magyar Rádióban rögzítettek magyarul, aztán soha nem jelentek meg. Sokat gondolkodtam azon, hogy az a hatalmas energia, ami az angol nyelvű dalaikat jellemzi, vajon miért nem jön át a magyar anyagban?

Amikor utoljára itthon volt 2007. augusztusában, Jackie az elutazása előtti nap felhívott, hogy menjek át hozzá a Madách téri lakásába és készítsek róla pár fotót. Felmentem és a folyosón készítettem pár képet. Ezek közül az egyiket Jackie egyedül szerepel. Szinte minden fehér és egy kis kapu látható hátul. Ittunk egy kávét és megkért, hogy írassam ki a fotókat CD-re és küldjem utána Ausztráliába. Akkor találkoztam vele utoljára. Nem mondta el, hogy mennyire beteg, pedig akkor már az volt. Korábban rengeteget lógtunk együtt, sokat beszélgettünk. Mindig a művészetről. Nagyon szerette a képeimet. Szkárosi Endre¹⁹ mesélte, hogy amikor meglátogatta, látta a falakon a fotóimat. Számos alkalommal hívott meg egy nagyobb társaságot vacsorázni. Egy lazább baráti kört, köztük olyasvalakiket is, akik nem biztos, hogy ismerték egymást – esetleg csak látásból. Zenészeket, színészeket, vagy más területen alkotó művészeket. Tudtuk, hogy az agyunk egyre jár. Jackie nagyon élvezte az ilyen összejöveteleket. Színpadon utoljára 2007 augusztusában láttam az, A38-on. Aztán a következő év tavaszán Kövér Péter²⁰ barátom hívott fel a halálhírével.

Aki belülről nem szabad, az sehogy nem az. A legnagyobb diktatúrák idején is szabad tudsz maradni belülről, ha úgy viselkedsz. Nem érdemes arra várni, hogy majd kívülről megadják a szabadságot. Az a háttér, ami mögöttem van: a barátnőm és a két fiam, a nagyon szűk család, és a másik oldalon a Syrius és Andrej Tarkovszij, az orosz filmrendező. Ha valami művészeti kérdésen töröm a fejemet, úgy gondolom, hogy nekik kell megfelelni.

Rozsonits Tamás:

Ez sikerül is általában?

Tóth György:

Nem tudom, azt majd az idő eldönti. Nekik kell megfelelnem, nem a megmondóembereknek. Amikor a Syrius visszatért Ausztráliából és meghallottam őket – akkor még nem a Bercsényiben²¹ játszottak, hanem az Egyetemi Színpadon²²

¹⁶ Bob Dylan (1941) Nobel-díjas amerikai énekes, dalszerző.

¹⁷ Orszáczky Miklós (1948–2008) basszusgitáros, énekes, zeneszerző, a legendás Syrius együttes tagja volt.

¹⁸ 1962 és 1978 között működő zenekar, legjelentősebbek az együttes 1970 és 1973 közti progresszív rock évei.

¹⁹ Szkárosi Endre (1952) költő, műfordító, kritikus, intermedialis művész.

²⁰ Rozsonits Tamás életútinterjúja Kövér Péterrel, poptortenetiemplont.hu/doc/KoverPeter.pdf.

²¹ Legendás koncerthelyszín az 1960-as években.

²² 1957-ben nyílt kulturális intézmény.

volt egy hangversenyük, csurig volt a nézőtér, de úgy, hogy még a sorok között is ültek. Akkor is hallottam őket, mielőtt kiutaztak, aztán később Jackie elmesélte, mi volt a kettő között a különbség: a ritmusszekció. Mielőtt kimentek, Charlie Fischer, az ausztrál menedzser folyton azt mondogatta nekik: valami hiányzik, ahogy ő fogalmazott: „a nyomás”. Amikor rájöttek, mi az, alapjaiban változott meg a megszólalásuk. Mire hazaértek, már megvolt „a nyomás”. A többi magyar zenekar akkoriban azt sem tudta, mi az. Ott ült az első sorban az összes vezető együttes tagsága és figyeltek. Amikor megszólalt a Syrius, na, akkor aztán tátotta a száját mindenki! Döbbenet. Itthon erre várt mindenki 1968 óta, amikor itt játszott a Traffic.²³ Ott ültünk a Kisstadionban, a koncert, „beat-hangversenyként” volt meghirdetve és az első taktusnál a csajok, mintha vezényelték volna őket, egyszerre kezdtek el sikítani. Elkezdődött a zene, de olyan, hogy azóta is a szívemben és az agyamban őrzöm. Aztán megismertük Janis Joplint,²⁴ Jimi Hendrixet, a Creamet,²⁵ a King Crimsonot.²⁶ Tőlük kezdve vált el, hogy kik a zenészek és kik a dilettánsok. Persze ott volt a Rolling Stones is, akik azért is zseniálisak, mert közben megtanultak zenélni. Vártam őket nagyon, amikor jönnek Budapestre, ezért nem mentem el 1990-ben Prágába, mert megfogadtam, ha miattuk megkergettek a rendőrök gumibottal, akkor ők jöjjenek ide, ne nekem kelljen utazni értük. Így voltam Frank Zappával²⁷ is. Később, a *VOLT Magazinban* egy szám szinte csak róla szólt, az én képeimmel. Nagyon jó újság volt, szeretettel gondolok vissza rá. Zappát a Budapesti Búcsún²⁸ fotóztam. Fekete öltönyt viselt és lila nyakkendőt, persze a haja copfban. Nagyon sokat számít a külső.

Hasselbladdal²⁹ fotóztam, mind a mai napig azt használom. Ahogy játszottak, egyszer csak odajött hozzám egy férfi és angolul beszélt hozzám, holott én tudtam, hogy magyar. Szóltam is, hogy nyugodtan folytassa magyarul, erre ledobott a színpadról. Addig azt hitte, Zappával vagyok. Szerencsére addigra már elkészültek a képek. Ez a délelőtti próbán történt. Kaptam egy fülest – akkoriban a televíziónál dolgoztam –, persze, odarohantam. Egyszer csak megállt egy limuzin és kiszállt egy nálam fél fejjel magasabb, nagyon szép ember. Ő volt Frank Zappa. Nagyon jól nézett ki, pedig már beteg volt. A zenéje mindig lenyűgözött, ráadásul mindenki, aki csak játszott vele, világhírű lett. Este felléptek a Tabánban és épp aznap szállt le Jackie gépe, az egész zenekarral. Ha egy fél nappal előbb érkeznek, biztos, hogy együtt lépnek fel.

Rozsonits Tamás:

Vissza az iskolás évekhez: érettségi után merre vezetett az utad?

Tóth György:

Egy bizottság elé kellett állnunk, ott volt a hülye igazgató is, Dinnyés Illésnek hívták. Kérdezték, hogy mi akarok lenni. Azt várták, hogy egyetemre készülök, de én mondtam, hogy fotós szeretnék lenni. Nagyon fiatalon a szociofotó érdekelt, amibe aztán rendesen belenyaltam, de rájöttem, hogy hazug útra is vihet. Nagyon hosszú idő, amíg az ember megtalálja a saját nyelvét, önmagát. Nálam ebben szerepet játszott a dokumentarizmus, a szociofotó, ezek egy-egy stációt jelentettek az utamon. Aztán,

²³ Budapest, Kisstadion, 1968. július 6–7.

²⁴ Janis Joplin (1943–1970) amerikai rockénekesnő.

²⁵ 1966-ban alakult angol rockzenekar.

²⁶ 1968-ban alakult brit progresszívrock-zenekar.

²⁷ Frank Zappa (1940–1993) amerikai zeneszerző, gitáros, filmrendező.

²⁸ A főváros kiemelkedő kulturális ünnepeisorozata volt az 1990-es években.

²⁹ Svéd gyártmányú, középformátumú fényképezőgép-márka; a világ egyik legjobb kamerája.

amikor megvan saját nyelv, attól az ember piszok magabiztos lesz. Onnan kezdődik az igazi élet.

Rozsonits Tamás:

Végeztél fotós iskolát?

Tóth György:

El kellett végeznem, de úgy kezdődött, hogy nem vettek fel érettségi után. Nehezebb volt oda bekerülni akkoriban, mint az egyetemre. Elmentem egy KTSZ-be, ahol édesapám is dolgozott, mert meg akartam úszni a katonaságot. Ez sikerült is. Aztán egy haverom, aki a Geodéziánál dolgozott, beszervezett és lehúztam a fotólaborban nyolc évet, amiben az volt a baromi jó, hogy vagy délelőtt, vagy délután kellett dolgozni. Közben volt fél nap, az alatt magamnak tudtam fotózni.

Rozsonits Tamás:

Rá lehetett érezni erre?

Tóth György:

Igen. Határozottan. Nálam úgy történt, hogy elkezdtem portrékkal és aktokkal foglalkozni, de egy különös technikával kísérletezni. Az első képek után mindenki felkapta a fejét, én pedig megéreztem, hogy hoppá: megvan! Ez én vagyok. Ha egy laikus bemegy egy kiállításra és valami tetszik neki, nem tudja, hogy annak van valami egészen más viszonylata, mert hiányosak az információi. A mi fiatalkorunkban az volt a borzalmas, hogy nem jutottunk információhoz. Az a kevés, aki hozzájutott, ki is használta. Úgy adta el, mint a sajátját. Ez megvan a fotográfiában is, nem mondok neveket, de nagyon könnyű rájönni. De hasonló a festészetben és más művészeti ágakban is, mindenhol. Aztán csodálkoztak, hogy mindezt miért nem lehet eladni Nyugaton. Talán el sem hiszed, de ez ellen a mai napig kell harcolni. Hamar rájöttem, egyesek miért szerettek bejárni a Fészek Klub³⁰ könyvtárába. Eljutottam egy cserelátogatással Párizsba, ami annyit tesz, hogy két francia idejött, Hegedűs Gyuri³¹ meg én pedig kiutazhattunk tíz napra. Képeket kellett készítenünk Párizsban, ennyi volt a feladat. Harminchárom évesen akkor jártam először Nyugaton. Kitetek a Champs Élysées-n, én meg csak bámultam, mint a hülyegyerekek. Nem is tudom, hogy bírta feldolgozni az agyam azt, amit tíz nap alatt láttam és átéltem. Nem is nagyon aludtunk. Ilyenkor nem szabad aludni, majd alszol otthon, kész. Minden reggel korán lementem a szállásunkról és egy órán keresztül néztem a Notre-Dame-ot. Lenyűgözött az épület.

Rozsonits Tamás:

Mikor és hogyan találtál rá a saját utadra?

Tóth György:

Kirándultunk a volt feleségemmel a Hármashatár-hegyen és beleakadtunk a sárkányrepülőkhöz. Az ilyen alkalmakra mondják, hogy az Isten rád tette az ujját. Három évig fotóztam sárkányrepülőket. Ez lett az első profi anyagom, ezen keresztül kerültem kapcsolatba Keleti Évával³² és az *Új Tükör*³³ hetilappal. Onnan kezdődött a

³⁰ Zártkörű budapesti klub; a művész-társadalom kedvelt szórakozóhelye 1901 óta.

³¹ Hegedűs György (1954) fotóművész.

³² Keleti Éva (1931) fotóművész.

³³ *Tükör* (1964–1989) képes politikai és társadalmi hetilap; 1976-tól *Új Tükör* címmel jelent meg.

karrierem. Keleti Éva fotókat kért tőlem, amiket dupla oldalon hozott a lap. Egyszer aztán rám telefonált, hogy akarok-e jelentkezni a Fotóművészek Szövetségébe. Egyből felvettek. Igen ám, de nem volt szakmunkás vizsgám. Ezt ő nem tudta, pedig feltétele volt annak, hogy az *Új Tükör*höz kerülhessek. Jelentkezni kellett egy éves tanfolyamra, de közben betöltötték a státuszt, viszont Éva szerzett nekem munkát, így kerültem a Magyar Televízióhoz 1980-ban. Ez volt a marha nagy mázlim, ott ugyanis, miután elvégezted a napi feladatokat, azt csinálhattál, amit akartál. Ahogy jöttek az egyre nagyobb szakmai sikereim, annál jobban támogattott a Magyar Televízió, aminek a „hátszele” sokat számított. Saját fotózásra soha nem használtam Leica-méretű³⁴ filmet, csak a hivatalosra, csak 6x6-ost vagy még följebb. A leghíresebb képem, az *Emese* 4x5 inches. Amikor a televízióhoz kerültem, az jelentette a mézesmadzagot, hogy kapok egy Hasselblad-szettet. Ez hétköznapi ember számára akkor elérhetetlen volt.

Rozsonits Tamás:

Milyen nyersanyagokat használtak akkoriban?

Tóth György:

Érdekes a sztori, mert az Ilfordot³⁵ nekem köszönheti a Magyar Televízió. A Leica-méretben Kodakot³⁶ használtunk, a 6x6-os ORWO³⁷ volt a rendszerben. Én saját célra rendeltem magamnak Ilford filmet a Fotóművészek Szövetségén keresztül. Akkoriban kiküldtek a televíziótól Kőbányára, hogy fotózzak egy Hobo Blues Band³⁸-koncertet. Vittem a hivatalos ORWO-t és a saját Ilford-filmet. Mindkettőre dolgoztam. Hobo fehér inget viselt, vékony, kék csíkokkal. Előhívtam a negatívokat – 1984 decemberében ebből a képből készült a *Vadászat* Budapest Sportsarnokbeli előadásának plakátja. Az Ilfordon a legapróbb részletek is gyönyörűen látszottak, az ORWO-n még a csíkok sem. Odavittem a két fotót a főnökömhöz és letettem elé. Azonnal rohant az akkori elnökhöz, Nagy Richárdhoz. Rögtön született egy pecsétes határozat, hogy ezentúl a fotósoknak Ilford-filmet kell beszerezni.

Rozsonits Tamás:

Mi volt a munkád a Magyar Televízióban?

Tóth György:

Standfotókat készítettem, rengeteg tévéjátékot fotóztam, ezek főleg az *Új Tükör*ben és a *Film, Színház, Muzsika* című lapban jelentek meg. Dolgoztam más lapok számára is. Az első magyar *Playboy*ban, 1989 decemberében az enyém az Eszenyi-portré, majd fotóztam oda két nagyobb anyagot is, például Király Tamással és készült egy fekete-fehér akt anyagom Zalai Sarolta párbajtörvívóval és egy másik is, amin két lány látható egy billiárdteremben. Annak nagy története van: dolgoztam a *Woyzeck* című film forgatásán, ahol Barbarics Péter producer szólt, hogy kellene egy anyag a *Playboynak*, egy billiárdszalonra gondolt, mit szólok? Ez egy olyan fotózás volt, ahol nemcsak exponálnom kellett, hanem a munka többi fázisában is rész vettem.

³⁴ 24x36 mm

³⁵ 1879-ben alapított angol fotóalapanyagokat gyártó cég.

³⁶ 1888 óta működő amerikai fotótermékeket gyártó cég.

³⁷ NDK fotóalapanyagokat gyártó cég.

³⁸ Földes László Hobo által 1978-ban alapított rockzenekar.

Nagy kihívásnak számított, amerikai színvonalú anyagot kellett létrehoznunk. Úgy érzem, sikerült.

Rozsonits Tamás:

Hogy jött neked képbe az aktfotózás?

Tóth György:

Nagyon furán. A Fiatal Művészek Fesztiválját mindig Szentendrén rendezték. Az maga volt a három nap örület. A Fiatalok Fotóművészeti Stúdiója Szentendrén működött, a Rab Ráby téren. Mivel akkoriban a fotográfusok még nem tanulhattak főiskolán, a Stúdiót keresték meg, mint egy modellt azzal kapcsolatban, hogyan lehet majd beemelni ezt a művészeti ágat is a főiskolai képzésbe. A Stúdió eszméletlen helynek számított: nem volt kötött hely, mint egy főiskola, öt évig tartott a tagság, annyi hátrányt szenvedtünk csupán, hogy nem kaptunk diplomát. Óriási időszak! Kitaláltuk, hogy minden tag készítsen a századvég hangulatában fotót. Erre készítettem az első aktot. Aztán fotóztam még többet, de abban az időszakban egy magánéleti válságon mentem keresztül és azok nagyon durvára sikerültek.

Rozsonits Tamás:

Tátrai Tibivel³⁹ kiegészülve is hallottad a Syriust?

Tóth György:

Persze! Sokkal később Tibusznak készítettem is lemezborítót, az 1992-es *Kísértés* albumét. Az is akt, egy bőrdzsekis csaj, fekete-fehérben. Jackie mesélte, hogy Tibusz úgy került be a zenekarba, hogy amikor hazajöttek Ausztráliából, szerettek volna gitáros. Nézegettek zenészeket, Radics Bélát⁴⁰ például, de ő kezelhetetlen volt. Tibusz pedig fiatal tehetségként bukkant fel, és jól passzolt közéjük. De vissza az aktokhoz: a korai durvák után készítettem újabbakat, és rátaláltam egy saját technikára, amit kétéves kísérletezés előzött meg. Amióta rájöttem, csak így készítem a képeimet.

Rozsonits Tamás:

Hol találtál aktmodelleket?

Tóth György:

Voltak rendszeresen... ismerősi körben, kocsmákban. Akadt, aki maga jelentkezett, másokat én szólítottam meg. A döntő többségük amatőr modell volt. A profik pózolnak. Az nem természetes, mert én akarom kitalálni mindazt, ami a képre kerül. Két út létezik: az egyik, hogy van a fehér vászon, arra rakod rá a te képedet. A másikon a világ összes képe szerepel, te elkezded lebontani és végül ott marad a tiéd. Szerintem a fehér vászon az igazibb. Régen nem hagytam nyugodni, amíg el nem készítettem egy képet, mára nyugodtabb vagyok. Megvan az életművem nagyobb része, amit innentől teszek hozzá, azt nagyon meg kell gondolni. Nem szabad abba a csapdába esni, hogy rutinból készítesz valamit.

Rozsonits Tamás:

Hogy döntöd el, hogy melyik munkád jó?

³⁹ Tátrai Tibor (1952) gitáros, zeneszerző.

⁴⁰ Radics Béla (1946–1982) gitáros, énekes, dalszerző.

Tóth György:

Ránézek, és egyből tudom. Működik az öncenzúra. Öt éve, amikor kijöttem a kórházból, egyik szememre megvakultam. Tunyogi Henriett balettművész modellemet kértem meg, hogy jöjjön be a stúdióba, segítsen nekem felmérni, mit bírok. Bejött, dolgoztunk, minden kép a kukába került. Nem működtek. Aztán a következő alkalommal már ment. Soha nem adok ki olyan képet a kezemből, ami nekem nem tetszik.

Rozsonits Tamás:

Milyen géppel fotózol?

Tóth György:

Negyven éve a filmes Hasselblad kamerámmal és a másikkal is harmincöt éve. Digitális gépem nincs. Nem bírom őket. Van egy rítus: lefotózol valamit negatívra, és az addig működik iszonyú erővel, amíg elő nem hívod. Még akkor sem nyugszol meg, amikor meglátod az előhívott filmet. Ezt a digitális gép nem adja.

Rozsonits Tamás:

Fontos, hogy a fotózás előtt megismerd a modelledet?

Tóth György:

Alapvető! Sokat és nagyon halkán beszélgetek a modelljeimmel. Abban a pillanatban, amikor megérik az intimitást, hogy nem úgy kezelik őket, mint egy tárgyat, egész másképp viselkednek. Szóval nagyon fontos, hogy megismerjem őket. Az egész egy pszichológiai folyamat. Nem lehet másképp jó fotót készíteni. A kép ugyanis nem a külsőségekről szól. A modelljeimmel a fotózást követően is tartom a kapcsolatot, sőt, megmutatom nekik a róluk készült képeket. Úgy nem megy ki kép a kezem közül, hogy a modell ne látta volna. Fontos, hogy a modell megértse, hogy az a kép nem ő, hanem én vagyok.

Rozsonits Tamás:

Véleményed szerint a fotóművészetet mennyire kezelik a helyén napjainkban Magyarországon?

Tóth György:

Nem tudom. Mindenki sír, ahelyett, hogy komolyabbra venné. Ha találkozom kortárs képzőművészekkel, érzem, hogy tisztelnek. Így nem mondhatom azt, hogy a fotográfia szar helyzetben van. Dolgozni kell, nem nyafogni. A munka nem abból áll, hogy robotolok, hanem hogy szellemi tevékenységet végzek. Az igazi megmérettetést úgyse éljük meg, az majd kétszáz év múlva következik be. Láttam egy portréfilmet Szabados Györgyről.⁴¹ Ő szintén összeköthető azzal a progresszív zenével Ráduly Misin⁴² keresztül, amit a Syrius játszott. Gyönyörű volt az a portréfilm. Arról a Budapestről vágtak be képeket, amire én emlékszem a hatvanas évekből. Viszontláttam azt a lepusztult várost, a pergő vakolatú házakat és a szürkeséget. A nyomasztó képek ellenpontjaként pedig szólt Szabados lenyűgöző zenéje. Ég és föld, ahogy a Syrius is. És amiket a riportban elmond Szabados György, az zseniális! Meg a fotók, főleg a mai világban, amikor mű-képeket gyártanak.

⁴¹ Szabados György (1939–2011) zeneszerző, zongoraművész, a free dzsessz hazai apostola.

⁴² Ráduly Mihály (1944) szaxofonos; a Syrius tagja volt. Jávorszky Béla Szilárd velem készített életútinterjúját lásd: poptortenetiemplakpont.hu/raduly-mihaly-eletutinterju.

Rozsonits Tamás:

Hova jártatok szórakozni a hatvanas évek végén?

Tóth György:

Akkor már működött a Fiacsal Művészek Klubja, aztán a Fészek Klub, bár oda tagsági kellett, ott nagyon sok időt töltöttem. Szerveztünk egy fotós asztaltársaságot, mert amikor kiöregedtünk a stúdióból, azt úgy éltük meg, mintha lediplomáztunk volna egy főiskolán, és véget ért volna valami. Párszor még visszamentem a stúdióba, de az utánunk következő generáció már más volt, ami teljesen természetes. Én már nem oda tartoztam. Viszont akkor hova járjak? Így aztán minden hónap első keddjén a Fészekben találkoztunk, ami ott már elfogadott programmá vált. Hívtunk külső vendégeket, néha harmincan is ültünk az asztalunknál. A zenekaroknak is megvoltak a törzshelyeik: Erzsébet, Kis Royal, Anna presszó... Jackie mesélte, hogy mindig ült az asztaluk mellett egy egyetemista srác, utólag kiderült, hogy III/III-as ügynök volt és ő írta a jelentéseket róluk.

Rozsonits Tamás:

Mit gondolsz: törvényszerű, hogy Jackie-nek el kellett menni ebből az országból jó messzire?

Tóth György:

Igen. Elvették előle a levegőt. Az akkori rendszer, és pár zenész kolléga. Aztán, amikor hazajött, mindig telefonált: „Gyuri, itthon vagyok tíz napig, gyertek Katival!” Később, amikor először hozta át az ausztrál zenekarát, a Petőfi Csarnokban⁴³ léptek fel Jack Bruce⁴⁴ előtt. Megkért, hogy fotózzam végig a koncertet. Rengeteg képet készítettem, sokat a színpadon. Bill⁴⁵ ott ült hátul egy hangfalon és sírt. Leültem mellé és annyit mondott: „Jackie beférne a világ bármely zenekarába.” Olyan lazasággal játszott, amelyet itthon nem hallani. Sokszor láttam színpadon, és akkor lubickolt a legjobban, ha jam sessionre került sor. Akkor volt elemében istenigazán.

1981-ben Dorogon szerveztek egy rockfesztivált, pontosabban elmondható, hogy az égvilágon semmiféle szervezői munka nem történt, csak odacsábítottak egy hatalmas tömeget. A színpad is botrányos volt. Lementünk egy haverommal fotózni. Ahogy közeledtünk, egyre több gyereket láttam az árok szélén fetrengeni. Nem a piától buktak ki, szipuztak. Az nagyon durva dolog volt. Egy focipályán rendezték a fesztivált, hatalmas sár volt. Megindult a tömeg, átnyomták a kordont, szerencsémre be tudtam húzódni a színpad alá. Az ott készült fotókból összeállítottam egy kis albumot. Akkoriban a Fotóművész Szövetség minden évben kiírt egy pályázatot, beadtam és megnyertem az első díjat. Előtte a Fekete Bárányok Fesztiválon⁴⁶ is fotóztam 1980-ban, a képeimet az *Új Tükör* hozta le. Ott készült rólam is egy kép a Bizottság tagjaival, természetesen fényképezőgépet tartok a kezemben.

Rozsonits Tamás:

Kik azok a fotósok, akikre odafigyelsz, akik hatással vannak rád?

⁴³ Petőfi Csarnok: 1985 és 2016 között Budapesten, a Városligetben működő ifjúsági szabadidőközpont.

⁴⁴ Jack Bruce (1943–2014) skót basszusgitáros, a Cream alapító tagja.

⁴⁵ Deák Bill Gyula (1948) bluesénekes.

⁴⁶ 1980. augusztus 23-án az Óbudai Hajógyári Szigeten megrendezett rockfesztivál az AE Bizottság, a Beatrice, a Hobo Blues Band és a P. Mobil részvételével.

Tóth György:

Dianne Arbus,⁴⁷ egy amerikai dokumentarista fotós, aztán Robert Mapplethorpe,⁴⁸ aki a szépséget olyan szinteken kereste, ami a hétköznapiakban nem létezik. 2007-ben a Szépművészeti Múzeumban rendeztek egy kiállítást, ahol az egyetemes és a magyar fotográfiát állították párhuzamba, ott két képem is szerepelt. Több mint hetvenezer ember látta. Az egyik fotónak az a címe: *Robert Mapplethorpe emlékére*. A kiállításon az ő képe mellett szerepelt. Nem akartam durván megfogalmazni Mapplethorpe-ot, így azt találtam ki, hogy egy szőlőfürtbe harap bele egy nő. A kiállítás kurátora írt a Mapplethorpe Alapítványnak a képemről. Ők válaszoltak és kiderült, hogy neki is van egy szőlőfürtös fotója! Kérték, hogy küldjük ki a képet, és visszaírtak, hogy ez nagyon rendben van. Itt jön be az, hogy az embernek megvan a saját hangja. Neki is megvolt, ahogy megvan nekem is.

Rozsonits Tamás:

Volt egy nagyon komoly műtéted. Mennyiben változtatta meg az életedet?

Tóth György:

A faltól visszajönni nem egyszerű. Vagy belépsz, vagy ellépsz. De ezt nem te döntöd el, hanem valaki ott fönt. Nagy szerencsém volt és hálás vagyok a magyar egészségügynek. Egyhuzamban három hónapot töltöttem kórházban, és az első perctől végig mindenki azon volt, hogy megmaradjak. Ennyi. Persze, én is megtettem mindent. Ha ilyen helyzetből visszajössz, egyre pontosabban látod, hogy mi fontos és mi nem.

Rozsonits Tamás:

Megfordult valaha a fejedben, hogy elhagyd Magyarországot?

Tóth György:

Soha. Ha elmentem volna, azt a szüleim nem élték volna túl. Ez egész biztos. Nem bírták volna elviselni.

Rozsonits Tamás:

Nem akart beszippantani a politika?

Tóth György:

Soha nem hagytam. És nem is nagyon érdekel. A választások alkalmával szavazok, mert az a saját ügyem, demokráciában élünk. Leadom a voksom négyévente. De a művészet sokkal emelkedettebb, mint a politika. Aki politikusnak szegődik, az brusztozjon a parlamentben. Én meg fotókat készítek.

Rozsonits Tamás:

Vannak modelljeid, akikre múzsaként tekintettél?

Tóth György:

Vannak. Tunyogi Heni balett-táncos ilyen, korábban Emese és Linda, ők többször is felbukkantak a munkáim során. Olyan ez, mint amikor írsz valamit és érzed, hogy folytatni kéne.

⁴⁷ Dianne Arbus (1923–1971) amerikai fotográfus.

⁴⁸ Robert Mapplethorpe (1946–1989) amerikai fotóművész.

Rozsonits Tamás:

Előfordult, hogy a magánéleteredben összejöttél modelleddel?

Tóth György:

Nem. Kati, a barátnőm gyönyörű nő. Régóta együtt vagyunk. Ő mentette meg az életemet, mert amikor rosszul lettem, felnyalábolt és nem a mentőt, hanem a betegszállítót hívta, így úsztam meg.

Rozsonits Tamás:

Katit is fotóztad?

Tóth György:

Igen, de nem sokszor. Nem mindenki szeret modelledni, és nem is sikerül bárkinek.

Rozsonits Tamás:

A modelleitek tisztában voltak azzal, hogy milyen gyönyörűek, mielőtt látták az általad róluk készült képeket?

Tóth György:

Akadtt, aki tisztában volt velem.

Rozsonits Tamás:

Mennyire alkalmazod a fotográfia szabályait a művészetekben?

Tóth György:

A szabályok azért vannak, hogy felrúgjuk őket. A világon egyetlen fényforrás létezik: a Nap. Aztán a reflexfények, hogy miről, mi, hogy verődik vissza. A műteremben én az egészet összekutyulom. Ami ott van, az az én saját fényem. De a természetben csak egy fény van. Nincs több.

Rozsonits Tamás:

Fotóztad Yoko Onót is. Ennek mi a története?

Tóth György:

Az akkori élettársa, Samu, vagyis Havadtőy Sámuel Galéria '56 nevű galériájában, a Falk Miksa utcában látta a Salföld-képemet Yoko és aznap este – egy pénteki napon – jött egy telefon, hogy hétfőn bejönnek a televízióba és Yoko kér magáról egy fotót. Samu olyan képet szeretett volna, hogy Yoko egyik képből átmegy a másikba. Mire ő: „Én soha nem megyek ki a képből!” Akkor értettem meg mindazt, amit írtak róla, hogy John Lennon⁴⁹ addig volt aktív a Beatlesben,⁵⁰ amíg megismerkedtek Yokóval. Simán el tudom hinni, hogy ő verte szét a zenekart. Őt képet készítettem, az egyik olyan furcsának tűnt. Mutatom Katinak, mire ő: „Gyuri! Itt valami varázslat történt!” A képen ott van Lennon arca. Ha egy produkciót vizsgálunk, teljesen mindegy, hogy mi az, a közönség csak a kész művet látja. De azt, hogy mögötte mi van, azt sosem. És ezt nem is jó elárulni.

⁴⁹ John Lennon (1940–1980) angol zenész, a Beatles alapítója.

⁵⁰ A világ legnagyobb hatású beatzenekara.

Rozsonits Tamás:

Van-e különbség a népi és a magaskultúra közt? Orszáczky Jackie szerint minden művészet egy töről fakad.

Tóth György:

Nagyon nehéz a népi kultúrát a magaskultúrába emelni. Bartóknak sikerült. Ilyen szempontból a zene könnyebb helyzetben van. A képek akkor maradnak fent, ha bekerülnek egy gyűjteménybe, az ad nekik rangot. Az, hogy az én fotóm bekerült egy képzőművészeti galériába, utat tört és erre vagyok a legbüszkébb.

Rozsonits Tamás:

Kíséred a korábbi munkáid sorsát?

Tóth György:

Szeretem, ha a képeim falon vannak. De nem nagyon követem a sorsukat.

Rozsonits Tamás:

Vannak tanítványaid?

Tóth György:

Nincsenek, mert nagyon gyorsan elhintettem magamról a szakmában, hogy alkalmatlan vagyok a tanításra. Ehhez hiányzik belőlem a türelem. Persze, előadásokat tartottam, az belefér, de az, hogy nap mint nap bejárjak valahova órákat adni, az nekem sok. Nézetem szerint művészetet nem is lehet tanítani. Szakmát igen, művészetet nem. Az vagy benne van valakiben, vagy nincs. Sok összetevőnek kell együtt hatni ahhoz, hogy valaki művész legyen. Például a szakmát alaposan el kell sajátítani, még azokat a részeit is, amik eleinte feleslegesnek tűnnek, mert később, amikor szükség lesz rájuk, már pótolhatatlan a hiányuk. A fotográfiában is meg lehet érezni, ha kihagysz időszakokat. Aztán, amikor újra a stúdióba kerülsz, nem megy újra minden azonnal.

Rozsonits Tamás:

Amikor kijöttél a kórházból, megijedtél, hogy itt a karriered vége?

Tóth György:

Nem, arra soha nem gondoltam. Arra is kidolgoztam gondolatban technikát, hogyan folytatnám, ha teljesen megvakulnék. Mert van megoldás arra is.